Dyslexieprotocol

RK Basisschool De Walvis

Hoofdstuk 1: Algemeen

1.1.1 WAT IS DYSLEXIE?

De Stichting Dyslexie Nederland (SDN) heeft, o.a. op grond van het werk van een commissie van de Gezondheidsraad, een definitie opgesteld waar nu in wetenschappelijke kring brede consensus over heerst:

Dyslexie is een stoornis die gekenmerkt wordt door een hardnekkig probleem met het aanleren en het accuraat en/of vlot toepassen van het lezen en/of het spellen op woordniveau.

Stellingname

Om te kunnen vaststellen of een kind dyslectisch is, moet duidelijk zijn wat we hieronder verstaan. Uitgaande van wetenschappelijke afspraken hierover door de Stichting Dyslexie Nederland, nemen wij aan dat een dyslecticus **altijd** problemen heeft met:

- de verwerking van lettertekens en van de klanken
- het vergroten van kennis bij het leren lezen, spellen en sommige andere schoolse zaken, als bijvoorbeeld tafels en topografie leren
- het geautomatiseerd toepassen van die kennis bij lezen en spellen en soms ook bij hoofdrekenen
- het tempo, de complexe taken en de concentratie bij het lezen, spellen en soms ook bij andere vakken

Enkele kenmerken van dyslectische kinderen kunnen zijn

1. De taalontwikkeling verloopt traag.
   Dyslectische kinderen zijn vaak later dan andere kinderen gaan praten. Ze hebben moeite met het onthouden en navertellen van verhaaltjes, namen en rijmpjes. Het trage verloop van de taalontwikkeling wijkt af van de ontwikkeling op andere gebieden.
2. Er is doorgaans een verschil tussen de schoolprestaties van het kind op het gebied van rekenen en begrijpend lezen en de prestaties bij het lezen en spellen.
3. De lees- en spellingproblemen zijn hardnekkig. Ze doen zich gedurende langere tijd voor. Het gaat bij dyslexie vooral om een probleem in de techniek van het lezen en spellen, de problemen liggen vaak op woordniveau en er ontstaat geen echte automatisering.
4. Dyslectische kinderen maken bij het lezen en spellen geen bijzondere fouten. Ze maken meer fouten, maar geen andere fouten dan andere kinderen. Zie bladzijde 4 en 5 van het protocol voor veel voorkomende problemen.
5. Niet alle dyslectische kinderen zijn even ernstig dyslectisch. De ernst van de lees- en spellingproblemen verschilt van kind tot kind.

Wanneer er problemen zijn op het gebied van lezen en spellen hoeft een kind niet altijd dyslectisch te zijn. Ook andere oorzaken zijn mogelijk. Bijvoorbeeld:

- het kind leert over het algemeen erg moeilijk
- er is onvoldoende aandacht besteed aan de leerproblemen
- het kind heeft een periode geen (goed) onderwijs genoten door bijvoorbeeld ziekte, wisseling van school of leerkracht
- het kind heeft andere problemen of zorgen
- het kind is een zwakke lezer en/of speller
- het kind is tweetalig

1.1.2 ONDERSCHEID ZWAKKE LEZERS EN DYSLECTEN

Differentiaaldiagnostiek

Het is belangrijk om te beoordelen of de lees- en spellingproblemen werkelijk specifiek zijn, of onderdeel uitmaken van andere kindgebonden problemen of stoornissen. Bij het vaststellen van eventuele dyslexie wordt dan ook altijd gekeken naar het intelligentieprofiel van de leerling. Ten aanzien van de algemene cognitieve ontwikkeling kunnen de lees- en/of spellingproblemen van kinderen met een intelligentieniveau tussen de 71 en 85 enkel worden geclassificeerd als dyslexie wanneer de (extreem lage) lees- en spellingvaardigheid een extra belemmering vormen op het benutten van de ontwikkelingsmogelijkheden. Over dat laatste zal het intelligentieprofiel en andere indicaties van leerbaarheid e.d. uitsluitsel moeten geven (SDN, 2008, p.7).

Het gedeelde kenmerk van zwakke lezers en kinderen met dyslexie is dat deze kinderen allemaal decodeerproblemen hebben. Dit houdt in dat ze het moeilijk vinden om letters in (corresponderende) klanken om te zetten. Er zijn echter ook verschillen tussen kinderen met leesproblemen en kinderen met dyslexie. Vooral de hardnekkigheid van de lees- en/of spellingproblemen kan worden gezien als een onderscheidende factor. Dit houdt in dat een kind niet of nauwelijks vooruit gaat met lezen en/of spelling, ondanks frequente en intensieve extra hulp.
Een zwakke lezer heeft wel baat bij goede instructie en oefening. De prestaties gaan vooruit.

Daarom richt goed leesbeleid zich op preventie van leesproblemen.
De twee belangrijkste criteria bij het classificeren van dyslexie zijn volgens SDN:

1. het criterium van de achterstand en
2. het criterium van de didactische resistentie

Dyslexie bij (hoog) begaafde kinderen

Dyslectische kinderen met een hoog of zeer hoog intelligentieniveau voldoen vaak niet aan het 'harde' criterium van didactische achterstand. Door hun intelligentie leren zij hun problemen doorgaans deels te compenseren. De vraag is of de algemeen geldende normen wel van toepassing zijn op hen. Wanneer zij het voortgezet onderwijs instromen, zullen zij relatief wel tot de zwakste behoren. Bij deze kinderen geldt dus dat de diagnosticus de problemen in de juiste context kan plaatsen. Overleg met een psycholoog of orthopedagoog kan dan gewenst zijn.

Dyslexie bij kinderen met een beneden gemiddelde intelligentie

Zoals blijkt uit de criteria voor dyslexie, is het voor de diagnose dyslexie in principe niet belangrijk of iemand ook nog andere problemen heeft. Wél is het bij een combinatie van problemen soms lastig om vast te stellen waar het zwaartepunt ligt. Het IQ moet wél minimaal 70 zijn om dyslexie te kunnen vaststellen, omdat anders de kenmerken van dyslexie teveel vertroebeld worden door de lage intelligentie. Kinderen met een lage intelligentie behalen vaak op alle schoolvakken lage scores, dus óók op technisch lezen en spelling. Dit wordt een "algemeen leerprobleem" genoemd en niét dyslexie.

1.2 Kenmerken van het leren

Goed leesonderwijs

Goed leesonderwijs voorkomt leesproblemen. Het leesonderwijs dient aan de volgende zes componenten aandacht te besteden:

1. Spraak-/taalontwikkeling.
2. Woordenschatontwikkeling: De vaardigheid om woorden te begrijpen (receptief) en te gebruiken (expressief) om betekenis te verlenen.
3. Fonemisch bewustzijn: De vaardigheid om klanken in woorden te horen en ermee te kunnen manipuleren.
4. Het alfabetisch principe: De vaardigheid om klanken met letters te verbinden en deze klanken te gebruiken om woorden te lezen.
5. Nauwkeurig en vlot een tekst kunnen lezen.
6. Begrijpen: Het complexe cognitieve proces dat een doelgerichte interactie tussen lezer en tekst inhoudt, om betekenis aan de tekst te verlenen.

Uit deze opsomming blijkt dat kinderen niet in één stap tot leren lezen komen. In het proces van een vaardige lezer worden, spelen meerdere componenten een rol.
De klank-tekenkoppeling is de hoeksteen van het (leren) lezen, omdat de leerling daarmee zelfstandig zijn vocabulaire kan uitbreiden. Het is voor de leesontwikkeling van kinderen van belang, dat ze in een korte tijd vlot en nauwkeurig leren technisch lezen, met name omdat de kwaliteit van technisch lezen de belangrijkste voorspeller voor het begrijpend lezen is. Bij kinderen die erg spellend lezen komt vooral het korte termijn geheugen voortdurend onder druk te staan, hetgeen in het algemeen een negatieve doorwerking heeft op het begrijpen van de tekst die gelezen wordt (Snow e.a., 1998). Met begrip kunnen lezen vereist een samenspel van higher-order processen (begrijpen) en lagere processen decoderen (Pressley,1998). Het verlenen van betekenis aan een tekst hangt sterk af van efficiënt verlopende lagere processen.

Voorkomende problemen

De kleuterfase

We kunnen bij kleuters uiteraard nog geen dyslexie vaststellen, omdat ze nog niet hebben leren lezen. Toch zien we bij kleuters, waarbij later dyslexie blijkt, al bepaalde kenmerken.
Onderstaande signalen *kunnen* een aanwijzing vormen, zij kunnen moeite hebben met:

- leren praten
- de uitspraak van woorden
- het vinden van de juiste woorden
- het herkennen van klanken in woorden en het samenvoegen van klanken tot woorden
- vlot opbouwen van de woordenschat
- moeite met onthouden van versjes en liedjes
- woorden of zinnen precies (na) zeggen
- het vertellen of navertellen van een verhaal in de juiste chronologie
- kennis van feiten en begrippen, zoals links en rechts, kleuren, dagen van de week, cijfers, alfabet, vormen
- rijmen
- de eigen naam te spellen, te schrijven of te onthouden
- uitvoeren van complexe aanwijzingen of routines
- het ontwikkelen van de fijn motorische vaardigheden
- ook IV en V-scores op de kleutertoets Taal voor kleuters van Cito kunnen een aanwijzing zijn

Het lezen in groep 3

- moeite met het onthouden van de klank bij een letter

- verwarren van letters, die op het eerste gezicht en het gehoor op elkaar lijken (bijvoorbeeld m/n, b/d, v/w, u/eu/ui, aa/a)
- te veel letter voor letter lezen
- synthese komt moeizaam op gang

Na groep 3

Het lezen:

De verdere leesontwikkeling gaat ook om het begrijpend lezen, naast het technische lezen. Bij dyslectici zien we de volgende problemen veel voorkomen:

- weglaten en toevoegen van woorden of er soms geheel andere woorden van maken
- verwarren van tekens die op elkaar lijken
- moeite om eenvoudige en bekende woorden te herkennen, bv: de/het/een
- het lezen van een ander woord dan er staat, maar het woord betekent wel ongeveer hetzelfde (bijvoorbeeld kat=poes)
- radend en/of spellend lezen
- motivatieproblemen/ onzekerheid/ faalangst

Het spellen:

- door elkaar halen van letters die op elkaar lijken
- het omdraaien van letters
- het weglaten of juist toevoegen van woorden of letters
- fonologisch schrijven (schrijven zoals je het hoort)
- de regels wel kennen voor het spellen, maar ze niet gebruiken tijdens het schrijven
- veel spellingfouten in spontaan geschreven verhalen, werk

Andere vakken:

- het omkeren van cijfers (13-31). Problemen met het herkennen van de rekensymbolen
- bij het hoofdrekenen fouten maken door het vergeten van ‘tussenstappen’
- veel moeite hebben met het leren van rijtjes bij aardrijkskunde
- moeite met het uit het hoofd leren van de tafels
- veel schrijffouten maken in werkstukken en aantekeningen
- moeite hebben met het opschrijven van Engelse woordjes

1.3 Criteria ernstige enkelvoudige dyslexie

Om in aanmerking te komen voor vergoede diagnostiek en eventueel behandeling moet de leerling in ieder geval zeer zwak zijn in woordlezen. Uitval op spelling is geen inclusiecriterium meer voor de vergoede zorg. De leesproblemen moeten dus voorliggend zijn.

Om mogelijk in aanmerking te komen voor de vergoedingsregeling voor diagnostiek van dyslexie moet er worden voldaan aan onderstaande criteria:

1. Er moet sprake zijn van een achterstand op drie opeenvolgende hoofdmetingen:
- een score bij de laagste 10% (E-score) bij lezen. Dit komt neer op de volgende scores:

Lezen: laagste 10% : E of V- score op Cito DMT 2009 of standaardscore 6 of lager op EMT.
Toetsen van één meetmoment dienen binnen een periode van maximaal drie weken afgenomen te zijn. Op moment van aanmelding mag het laatste meetmoment maximaal drie maanden oud zijn.

Tussen twee hoofdmetingen mogen maximaal 26 onderwijsweken zitten.

2. Er is sprake van didactische resistentie: 12 tot 18 weken gedegen hulp zonder voldoende verbetering (conform Masterplan Dyslexie)
3. Er geen belemmerende kindfactoren aanwezig zijn voor de uitvoerbaarheid.
4. Er is sprake van een specifiek leesprobleem (aan te tonen met behulp van de uitdraai van het leerlingvolgsysteem dat er sprake is van een discrepantie met andere leergebieden)

Uitzondering:
In uitzonderlijke gevallen kan een kind ook in aanmerking komen voor vergoede zorg bij twee hoofdmetingen en één tussenmeting. Dit geldt voor kinderen met een erfelijke aanleg of voor kinderen die bij de eerste hoofdmeting al forse lees- en spellingproblematiek hebben (E/V scores op lezen).
Het traject is dan: hoofdmeting - 10 tot 12 weken ondersteuning - tussenmeting - 10 tot 12 weken ondersteuning - 2e hoofdmeting. Voor tussenmetingen geldt dat gebruikt wordt gemaakt van de midden-normering bij afname in november t/m maart en van de eindnormering bij afname in april t/m oktober.

Voor leerlingen in groep 3 en 4 gaan we uit van in ieder geval drie hoofdmetingen (M3, E3, M4 of bij doublure in groep 3: de tweede keer afname M3) om de ernst en de hardnekkigheid vast te kunnen stellen. Na de drie hoofdmetingen (vanaf M4 of bij doublure groep 3 vanaf tweede afname M3) kunnen tussenmetingen (okt/nov en april) meetellen.

Comorbiditeit
De eis van enkelvoudigheid is komen te vervallen: van EED naar ED. Leerlingen met een bijkomende (comorbide) stoornis naast dyslexie kunnen aangemeld worden voor de regeling (ADHD, ASS e.d.). De dyslexiespecialist zal de bijkomende klachten en comorbide problemen in de diagnostiek verder onderzoeken. Op basis hiervan wordt het besluit genomen of de leerling een indicatie krijgt voor behandeling binnen de dyslexiezorg of doorverwezen wordt binnen de jeugdzorg.

Doublure
Bij kinderen in groep 4 en 5 wordt een doublure vanaf groep 3 wel meegeteld. De didactische leermaanden tellen door en de normen van de groep waarin het kind gezeten zou hebben worden gebruikt, zonder doublure.
Voor kinderen in groep 6, 7 en 8 geldt dat een doublure van drie jaar of langer geleden niet meer meetelt. Op dat moment wordt gebruik gemaakt van de groepsnormen.

Bij spelling hanteren we alleen in het doublurejaar andere normen dan de rest van de klas.

Doublure beslistabel:

Doublure in groep	Doortellen van didactische leermaanden voor technisch lezen in groep:					
	3	4	5	6	7	8
1/ 2	Nee	Nee	Nee	Nee	Nee	Nee
3	Ja*	Ja	Ja	Nee	Nee	Nee
4	-	Ja*	Ja	Ja	Nee	Nee
5	-	-	Ja*	Ja	Ja	Nee
6	-	-	-	Ja*	Ja	Ja
7	-	-	-	-	Ja	Ja
8	-	-	-	-	-	Ja*

*Geldt voor het jaar van doublure.

Internationale en/ of meertalige leerlingen
De volgende richtlijnen worden gebruikt bij aanmelding van internationale en/ of meertalige leerlingen:

- Wanneer meertalige kinderen vanaf de kleuterperiode Nederlands onderwijs hebben gevolgd, komen zij onder dezelfde voorwaarden in aanmerking als andere kinderen, mits zij een Nederlandse zorgverzekering hebben.
- Als een kind meer dan drie jaar Nederlands onderwijs heeft gevolgd en er geen aanwijzingen zijn van een taalprobleem of taalontwikkelingsstoornis, kan een kind in aanmerking komen. Bij gevolgde logopedie wordt verzocht informatie van de logopediste mee te sturen.
- Voor meertalige kinderen die korter dan drie jaar Nederlands onderwijs hebben gevolgd moeten er vanuit de aanmeldingsformulieren gegronde vermoedens naar voren komen van dyslexie en geen aanwijzingen voor een taalprobleem of taalontwikkelingsstoornis. In dit geval nemen wij eerst contact op met het HCO.

Niet-vergoed dyslexieonderzoek naar ernstige spellingproblematiek en leesproblematiek (lezen niet voorliggend)

Voor kinderen die ernstige spellingproblemen hebben zonder (ernstige) achterstanden op het gebied van technisch lezen, is het ook mogelijk om een dyslexieonderzoek aan te vragen. Een dergelijk onderzoek wordt echter niet vergoed door de gemeente, maar wordt gefinancierd door school en/of ouders. Wanneer een leerling niet aan de criteria voldoet voor vergoed onderzoek, maar er zijn wel sterke aanwijzingen voor dyslexie, dan treedt de school in overleg met de orthopedagoog van Panta Rhei.

1.4 Wat te doen bij een vermoeden van dyslexie?

1.4.1 DYSLEXIEPROTOCOL

1. Tijdens de afname van de Cito-toetsen worden de leesresultaten van alle leerlingen zorgvuldig bekeken door de leerkrachten en de Intern Begeleider. Hierbij wordt gebruik gemaakt van de Cito DMT. Aanvullend kan de BRUS EMT worden afgenomen.
   Alle materialen van de metingen worden per kind bewaard in Esis.
2. Mochten de resultaten van de eerste meting een duidelijke achterstand laten zien (zie criteria onder hoofdstuk 1.3), dan wordt de leerling opgenomen in het dyslexieprotocol. De leerling wordt in de klas ingedeeld in aanpak 1 + verlengde instructie.
3. Bij de start van het dyslexieprotocol wordt een individueel plan, als onderdeel van het onderwijsplan, voor lezen opgesteld. Dit plan omvat één periode (van september tot februari of van februari-juli).
   Als evaluatie van deze periode wordt de DMT afgenomen, eventueel aangevuld met de Brus EMT. Ouders worden hierbij geïnformeerd over de voortgang door de leerkracht of Intern Begeleider.
4. Indien een leerling tijdens de tweede meting opnieuw een duidelijke achterstand laat zien, wordt de leerling ingedeeld in aanpak 1 + Remedial Teaching.
5. Hierna wordt een tweede periode van plannen gestart en volgt als afsluiting de derde meting (eindmeting). Deze bestaat uit DMT eventueel Brus EMT.
6. De Intern Begeleider bekijkt het dyslexiedossier en stelt vast of de leerling mogelijk in aanmerking komt voor de vergoede diagnostiek/ behandeling, volgens de richtlijnen van ONL.
   Voor leerlingen midden groep 4 kan het zijn dat het kind al in aanmerking komt voor een onderzoek.
7. Als het dossier mogelijk in aanmerking komt voor vergoede diagnostiek/ behandeling volgen er een aantal stappen:
   - Door de leerkracht samen met de Intern Begeleider wordt een afspraak met ouders gemaakt om het dossier te bespreken.
   - Indien mogelijk faciliteert de school via het HCO in het plaatsvinden van het onderzoek. Ouders wordt hiertoe toestemming gevraagd.
   - Ouders en school vullen de benodigde aanmeldformulieren in.
   - De Intern Begeleider stuurt het volledige dossier naar het HCO.

   Nb. Als het dossier niet in aanmerking komt voor vergoede diagnostiek/ behandeling, maar wel voor een regulier onderzoek, bekijkt de school per geval of een onderzoek al dan niet door school kan worden gefaciliteerd.
   Mocht er vanuit school geen mogelijkheid bestaan tot het aanvragen van onderzoek, zal de school het volledige dossier aan ouders overhandigen welke bij een instelling naar keuze het onderzoek kunnen laten plaatsvinden.
8. Na onderzoek kan de eventuele diagnose gesteld worden.
9. Als er ernstige dyslexie wordt gediagnosticeerd, kan de behandeling gestart worden. School faciliteert, waar mogelijk, in ruimte en tijd.
   Voor leerlingen bij wie dyslexie is vastgesteld, maar nog niet voor vergoede behandeling in aanmerking komen, kan het remediëringstraject worden verlengd.
10. Na de diagnose wordt er voor de leerling door de leerkracht, in samenspraak met de leerling en ouders, een begeleidingskaart opgesteld. Deze wordt elk schooljaar geëvalueerd. Deze kaart ontvangt de leerling en wordt ter informatie aan de ouders gegeven.

1.4.2 BEKOSTIGING DOOR DE GEMEENTE

Sinds januari 2015 wordt de diagnose en de behandeling van ernstige, enkelvoudige dyslexie vergoed door de gemeente waarin u woonachtig bent. Dat betekent dat de gemeente (een deel van) de kosten vergoedt.

1.4.3 HULP

De extra hulp beslaat 2 periodes. Te weten: van zomer tot voorjaar en van voorjaar tot zomer. Voor deze periodes wordt een plan opgesteld.
De extra hulp vindt individueel of groepsgewijs plaats, met een frequentie van minimaal een uur per week.

Waaruit bestaat de hulp tussen metingen en het evt. dyslexieonderzoek?
Het kind krijgt altijd intensieve begeleiding in een klein groepje te weten:

- Steraanpak bij technisch lezen (Veilig Leren Lezen KIM)
- Aanpak 1 bij technisch lezen (karakter)
- 3 x per week computerprogramma Flits
- RT voor lezen (Bouw!/Ralfi lezen)
- Oefenwerk op de weektaak
- Extra leestijd
- Aandacht voor correct lezen, decoderen van meerlettergrepige woorden en vlot lezen
- Evt. Connect lezen

Deze hulp bestaat uit verschillende onderdelen. School bepaalt welke hulp het meest geschikt is voor het kind.
In onze school wordt het volgende continuüm van zorg gehanteerd:

Niveau 1 **Goed leesonderwijs in klassenverband, inzet Dyslexieprotocol**	1. Kwaliteit instructiegedrag en klassen management. 2. Juiste uitvoering van effectieve methodes voor aanvankelijk en voortgezet lezen. 3. Gebruik leerlingvolgsysteem, met genormeerde toetsen rond technisch lezen en spelling.
Ongeveer 25% van alle leerlingen heeft meer instructie en begeleiding nodig. Dat zijn leerlingen die D en E scores halen op genormeerde leestoetsen. **Niveau 2** **Extra zorg binnen de groep door de groepsleerkracht, inzet Dyslexieprotocol**	4. Differentiatie bij het technisch leesonderwijs en/of spellen, zoals verlengde instructie en extra oefenmateriaal.
Ongeveer 10% van alle leerlingen heeft niet voldoende aan begeleiding op niveau 1 en 2. Dit zijn de leerlingen die E scores halen op genormeerde toetsen. **Niveau 3** **Specifieke interventies uitgevoerd en/of ondersteund door zorgspecialisten in de school. Voorbeelden zijn Bouw!,Connect, Ralfi lezen.**	5. Vaststellen van leerlingen met ernstige leesproblemen. Op het individu gerichte en geïntensiveerde ondersteuning. 6. Vaststellen van achterstand en hardnekkigheid van het leesprobleem; vermoeden van (ernstige) dyslexie (±3 à 4%).
Ongeveer 3 à 4 % van alle leerlingen profiteert hiervan	7. Vaststellen van (ernstige) dyslexie op basis

onvoldoende. **Niveau 4** **Diagnostiek en behandeling in de gezondheidszorg, afstemming met school en ouders.**	van psycho-diagnostisch onderzoek. 8. Gespecialiseerde dyslexiebehandeling binnen de gezondheidszorg, waarbij met de school wordt samengewerkt (geïntegreerd begeleidings-/behandelplan).

1.4.4 DOSSIER

Het dossier dat de school aanlevert en waarmee ouders of school zich aanmelden bij een onderzoeksbureau bevat:

- basisgegevens uit het leerlingvolgsysteem
- een beschrijving van het leesprobleem
- signalering van het leesproblemen: datum, toets (criteria, score), afgenomen door
- omschrijving van de extra begeleiding (doelen, duur, inhoud, organisatievorm, begeleider)
- resultaten van de extra begeleiding en beschrijving van gebruikte toetsen en normering
- vaststelling van toenemende achterstand ten opzichte van de normgroep, met vermelding van gebruikte toetsen en normcriteria
- argumentatie voor het vermoeden van ernstige dyslexie: aantonen van didactische resistentie na geboden begeleiding van voldoende intensiteit en kwaliteit
- indien bekend, vermelding en beschrijving van eventuele andere (leer)stoornissen
- indien van toepassing: gegevens van de taalontwikkeling in groep 1 en 2

Het dossier wordt getekend door de directeur van de school, namens het bevoegd gezag.

1.4.5 OUDERS

Het aanvragen van een dyslexieonderzoek bij een vermoeden van ernstige dyslexie:
De ouders vragen diagnostiek en eventueel behandeling van dyslexie aan. De gekwalificeerde diagnosticus waar ouders hun kind aanmelden, beoordeelt op basis van het leerlingdossier of het vermoeden van dyslexie voldoende onderbouwd is.
De ouders zijn in principe vrij in de keuze van de diagnosticus/behandelaar waar zij hun kind aanmelden. Het is voor ouders van belang om na te gaan of de gemeente de kosten van het onderzoek bij deze diagnosticus vergoedt.
Uiteraard kan de school de ouders een diagnosticus/behandelaar aanbevelen waarmee zij goede ervaringen of een goede samenwerkingsrelatie heeft. Voor de aanmelding geeft de school het leerling-dossier aan de ouders en ondertekenen de ouders de ontvangstverklaring ONL.

Daarmee is voorgaande een overeenkomst tussen ouders, gemeente en externe behandelaar. De school faciliteert, waar mogelijk, de ruimte en tijd voor behandeling onder schooltijd. Ouders zijn verantwoordelijk voor vervoer van en naar behandelplaats buiten het schoolcomplex De Walvis, Eendenplein.

Hoofdstuk 2: In de klas

2.1.1 GROEP 1-2

Al bij de ontwikkeling van de leerlingen in de groepen 1 en 2 zijn er signalen waar te nemen die kunnen wijzen op het mogelijke ontstaan van een dyslectische ontwikkeling. Vroegtijdige herkenning van problemen in automatisering is erg belangrijk.

Fonologische vaardigheden en letterkennis zijn de belangrijkste voorspellers voor het leren lezen in groep 3.
Bij alle oudste kleuters en de kinderen die mogelijk vervroegd naar groep 3 gaan worden de "taalvoorwaarden" in september/oktober januari/februari en mei/juni afgenomen.
Het is van belang dat leerlingen in groep 2 die op onderdelen van de screening onvoldoende scoren spelenderwijs worden gestimuleerd. Dit wordt opgenomen in het groepsplan. De Voorschotbenadering bij oudste kleuters is hiervoor een effectieve methodiek gebleken. Het is individueel toe te passen, maar biedt ook mogelijkheden om in een klein groepje kleuters toe te passen.
In juni worden deze kinderen opnieuw gescreend en zal er gekeken worden of er voldoende vooruitgang geboekt is. Deze gegevens worden overgedragen aan de leerkracht(en) van groep 3. Hierdoor kan de begeleiding afgestemd worden op de behoeften van het kind.

2.1.2 GROEP 3

In groep 3 wordt gewerkt met Veilig Leren Lezen KIM.
De reguliere signaleringen van deze methode worden afgenomen (herfst-, winter-, en eindsignalering). De resultaten van die signaleringen worden ingevoerd op de toetssite van Veilig Leren Lezen. Deze site geeft interventies die de leerkracht bij de daarvoor in aanmerking komende leerlingen uitvoert en registreert. De leerlingen worden naar aanleiding van deze 4 signaleringstoetsen ingedeeld in de verschillende aanpakken (maan-zon-ster).
Daarnaast worden AVI en DMT afgenomen in februari en juni.

In het geval van uitval tijdens de signaleringen en bij lage scores (vlg. CITO D/IV en E/V -scores) op het gebied van het lezen, neemt de leerkracht contact op met de Intern Begeleider. De leerling krijgt dagelijks gerichte instructie, individueel of in een groepje op het gebied van lezen en spellen in de ster-aanpak.

Het dyslexieprotocol kan gestart worden vanaf M3. Er wordt gebruik gemaakt van de hoofdmetingen M3, E3 en M4.

<u>Doelen groep 3</u>
Midden groep 3 geldt als *Streefdoel*

- DMT (kaart 1 en 2)
- AVI M3 instructieniveau.

Aan het eind van groep 3 geldt als *streefdoel*

- DMT (kaart 1, 2 en 3)
- AVI E3 instructieniveau.

2.1.3 GROEP 4 t/m 8

In groep 4 t/m 8 wordt gebruik gemaakt van Estafette lezen en/of niveau-lezen.
Bij alle leerlingen worden de volgende signaleringstoetsen afgenomen:

- Observaties bij de methode Karakter
- Cito DMT

- Cito AVI

Bij kinderen in het dyslexieprotocol wordt ook (eventueel) Brus afgenomen. Ook kinderen die bij de start van het schooljaar nieuw op school gekomen zijn, worden, als het onderwijskundig rapport daar aanleiding voor geeft, meegenomen in de eerste meting.

<u>Doelen groep 4 t/m 8</u>
Algemene doelen:

- De lees- en spellingsvaardigheden worden op een zodanig peil gebracht dat de leerling in staat is de schriftelijk aangeboden leerstof te begrijpen en te verwerken.
- Omdat dyslexie ook gevolgen heeft voor het rekenonderwijs willen wij bereiken dat de leerling het minimumprogramma van Pluspunt kan blijven volgen.
- De begeleiding van de leerling richt zich op Accepteren, Begrijpen, Compenseren en Dispenseren en Extra leerhulp (ABCDE), door veelvuldige positieve feedback en door het opdoen van succeservaringen

Specifieke doelen per jaar:

- De leerling behaalt voor DMT een vooruitgang van een bijpassend aantal punten in vaardigheidsscore.
- De leerling behaalt een vooruitgang van tenminste 1 AVI beheersingsniveau.

Hoofdstuk 3: Verklaring

3.1.1 DYSLEXIEVERKLARING

Een dyslexieverklaring is een document dat aantoont dat uit onderzoek is gebleken dat iemand dyslectisch is. De verklaring beschrijft welke belemmeringen door de dyslexie veroorzaakt worden en welke hulpmiddelen nuttig zouden kunnen zijn. Met aanpassingen of hulpmiddelen kunnen leerlingen met dyslexie namelijk op hun eigen manier onderwijs volgen of examen doen.

3.1.2 VERKRIJGEN DYSLEXIEVERKLARING

Een psycholoog of een orthopedagoog die gespecialiseerd is op het gebied van leerstoornissen kan, nadat er een dyslexieonderzoek heeft plaatsgevonden, een dyslexieverklaring afgeven. Deze specialist moet een erkende bekwaamheidsregistratie hebben, zoals de registratie Gezondheidszorgpsycholoog (Gz-psycholoog).

3.1.3 GELDIGHEIDSDUUR DYSLEXIEVERKLARING

Een dyslexieverklaring blijft altijd geldig. Mensen met dyslexie kunnen hun leesproblemen overwinnen, maar zullen altijd dyslectisch blijven. Wel kan de situatie van dyslectische leerlingen veranderen. Bijvoorbeeld bij de overgang van basisonderwijs naar het voortgezet of speciaal onderwijs

3.1.4 NA DE VERKLARING

Heeft een leerling een dyslexieverklaring dan zal de school een begeleidingskaart voor de leerling opstellen. Adviezen vanuit het verklarend dyslexieonderzoek zullen zoveel mogelijk opgenomen worden in dit plan.

3.1.5 HANDELEN

Vanwege de didactische achterstand is men snel geneigd tot het maken van een plan eenzijdig gericht op remediëring. Dat mag gelden voor zwakke lezers of spellers, voor dyslectici zeker niet.
Een goede aanpak voor dyslectische leerlingen kent een invulling van alle belangrijke aspecten:
Accepteren, Begrijpen, Compenseren, Dispenseren en Extra leerhulp.

Accepteren
Accepteren betekent hier niet bij de pakken gaan neerzitten; integendeel. Het is van essentieel belang dat ouders, leerkrachten, leerling en de omgeving het feit aannemen, dat het kind problemen heeft als gevolg van dyslexie. Dit heeft namelijk een aantal belangrijke consequenties:

- Het is voor het dyslectische kind onmogelijk hetzelfde niveau in lezen en spellen te bereiken als een niet-dyslecticus in dezelfde tijd.
- Het kind zal altijd (kleine) fouten blijven maken bij lezen en spellen (en vaak ook rekenen).
- Het lezen zal sneller verbeteren dan het spellen en uiteindelijk ook op een beter niveau komen dan het spellen.
- Het maken van fouten en onterecht negatief worden aangesproken hierop heeft veelal emotionele gevolgen. Deze zijn weer van invloed op het gedrag.
- Het accepteren (naast het begrijpen) van de problemen van de dyslecticus vormt daarom de basis voor elk handelingsplan.
  Het plan kan suggesties geven voor de leerling, de klas, de leerkracht en de ouders.

Begrijpen
Naast acceptatie is het noodzakelijk dat de dyslecticus zelf en de omgeving de problemen begrijpen. De school beschikt over het boekje “De dyslexiesurvivalgids” welke bij vaststelling van dyslexie door de leerling kan worden gelezen. Het is belangrijk te overzien waar het kind moeilijkheden tegen zal komen en te bedenken hoe hiermee omgegaan kan worden. Hiervoor is een goed inzicht in taakas-

pecten nodig. Dyslectici lopen soms vast in voor hen onmogelijke taken. Zo kan het maken van een eenvoudige rebusoefening in een taalmethode flinke problemen opleveren. De leerkracht gaat bij de vaststelling van dyslexie dan ook graag in gesprek met zowel ouders als het kind over de in te zetten hulpmiddelen.

Compenseren
Dyslectische kinderen hebben problemen met het verwerken van vooral schriftelijke informatie. Door hen te leren compenseren met hun sterke eigenschappen kan de inhoud van de informatie wel degelijk worden verwerkt.
Een voorbeeld hiervan is het gebruiken van steuntjes als plaatjes en gebaren bij het aanleren van de letters. Hierdoor kunnen ze de letters beter onthouden en oproepen.
Een ander voorbeeld is het lezen te compenseren met begrip of met luisteren. Hiervoor zetten wij het programma Kurzweil in en wordt gebruik gemaakt van digitaal afgenomen Cito-toetsen.

Dispenseren
Dyslectische kinderen werken langzamer. Ze kunnen de aandacht bij schriftelijke taken moeilijk verdelen over de benodigde aspecten. Omdat deze niet goed geautomatiseerd zijn vergt dat enorm veel energie. Onder dispensatie verstaan we: de hoeveelheid werk verminderen, de tijd verlengen of het kind vrijstellen van de opdracht. Een voorbeeld hiervan is het kind toestaan te rekenen met een kladblaadje terwijl anderen het uit het hoofd moeten doen.

Extra leerhulp
Afhankelijk van de leerachterstand of hiaten in de kennis wordt in het begeleidingsplan een lijn aangegeven voor extra leerhulp. Deze leerhulp moet zijn aangepast aan de dyslecticus; niet alleen om kennis te verwerven maar vooral de kennis goed te leren toepassen. Zo zal de hulp bij lezen en spellen gericht moeten zijn op aanleren van woordstructuren en 'top-down'-strategieën. De extra hulp kan worden voorbereid i.s.m. een begeleider en wordt bij voorkeur door de leerkracht in de klas geboden. De aansluiting bij en integratie in de eigen methode is dan het best gewaarborgd.

3.1.6 INZET VAN HET BEGELEIDINGSKAART

Eén maal per schooljaar wordt een begeleidingskaart opgesteld. Het kan incidenteel voor komen dat de begeleidingskaart twee keer in een schooljaar wordt opgesteld.
Deze begeleidingskaart fungeert als een didactisch hulpplan, wordt opgesteld door de groepsleerkracht in overleg met de leerling en ouders en aan het kind en ouders uitgereikt. Aan het eind van de periode wordt de begeleidingskaart geëvalueerd.

3.4.3 AANGEPASTE SCHOOLBOEKEN EN LEERMIDDELEN

Voorts hebben leerlingen met een leesbeperking baat bij het gebruik van aangepaste schoolboeken of leermiddelen. Scholen zijn verplicht om daarvoor zorg te dragen en deze voorziening te betalen.
De Walvis beschikt over het softwareprogramma Kurzweil. Leerlingen met een dyslexieverklaring krijgen een cursus om te leren werken met dit programma. Dit wordt gegeven door de remedial teacher. Daarna zal gekeken worden of het kind ook daadwerkelijk met het programma gaat werken in de klas.

Bijlage

Bijlage 1 Begeleidingsplan

Begeleidingskaart dyslexie

Op de begeleidingkaart kan in overleg het volgende worden opgenomen:

Dyslexiekaart van (naam)

Algemene maatregelen:
- Verlichting huiswerk
- Toetsen voorgelezen/vergroot voor: …
- Maak-/Leerwerk vergroot voor:
  - Nieuwsbegrip (maakwerk)
  - Wereldoriëntatie (leerwerk)
  - …
- Leesliniaal
- Kurzweil voor: …
- Cito op de computer voor: …

Spelling:
- Werk nakijken door klasgenoot
- Gebruik hulpmiddelen die leiden tot minder spelfouten:
  - woordenboek
  - regelkaart (evt. van behandelaar)
  - schema's
  - mapje met weetwoorden

(Begrijpend)lezen en Wereldoriëntatie:
- Geen onvoorbereide hardop leesbeurten
- Oefeningen werkboek samen met maatje
- Tijdens vrij lezen luisterboek

Rekenen:
- Tafelkaart bij lessen/toetsen

Stellen:
- Vermindering schrijftaak
- Schrijfwerk wordt door maatje gecorrigeerd
- Spellingfouten krijgen geen aandacht
- Stelopdrachten maken in Word

Engels:
- Engelse woorden mogen fonetisch geschreven worden

Aanvullend kan worden gedacht aan afspraken met betrekking tot:

Spelling:
- Pre-teaching bij spelling met de gebruikte methode van de klas.
- Dicteewoorden en afspraken vergroot mee naar huis.
- Individuele afname van het dictee, waar nodig.
- Meer tijd bij de afname van het dictee, waar nodig.
- Met het dictee geen hele zinnen opschrijven, maar alleen de woorden, waar nodig.
- Gedifferentieerd beoordelen van spellingsfouten (bijvoorbeeld alleen fouten van een bepaalde spellingsregel tellen mee).

- Waar nodig het verminderen van schrijftaken (minder pagina's) en minder oefeningen (ook huiswerk)
- De spellingfouten bij andere vakken dan spelling, worden zoveel mogelijk genegeerd onder de voorwaarde dat de leerling de woorden waarvan hij de spelling niet kent zoveel mogelijk klankzuiver schrijft.
- Mogelijkheid om hulpmiddelen te gebruiken die kunnen leiden tot het maken van minder spellingsfouten:
  - Woordenboek
  - Regelkaart
  - Tekstverwerker met spellingcontrole
  - Spellingzoekschrift/ spellingspiekschrfit/ opzoekboekje

<u>Lezen:</u>

- Indelen in aanpak 1 bij Estafette.
- Flitswoorden op de computer, 3 keer per week (in lettergrepen of natypen van het woord)
- Tutorlezen met……
- Ralfilezen met……
- Oefenen met herhaald tekstlezen/woordlezen
- Extra instructie bij de methode begrijpend lezen
- Indien nodig voorlezen van de tekst bij begrijpend lezen
- Indien nodig vergroting van teksten (groter lettertype op A4-formaat)
- Geen hardop leesbeurten in de klas
- Leesbeurten laten voorbereiden.
- Extra leestijd voor bijvoorbeeld zaakvakteksten en/ of voorlezen
- Extra hulp/ tijd bij het maken van taalopdrachten

<u>Rekenen:</u>

- Minimum programma rekenen.
- Gebruik van een tafelkaart.
- Voorlezen van redactiesommen

<u>Overige compenserende maatregelen:</u>

- Extra hulp bij het schrijven van verhalen/ werkstukken/ verslagen:
  - mogelijkheid om eerst in klad te schrijven waarna hulp gegeven kan worden
  - bieden van een kader voor een werkstuk of verhaal
  - mogelijkheid bieden om kleine stukjes per keer in te leveren
  - houden van een spreekbeurt i.p.v. een werkstuk maken.
- Extra leestijd bij zaakvakken.
- Beperken hoeveelheid topografie (aangepast gedeelte, 75%)
- Waar nodig pre-teaching bij begrijpend lezen en of wereldoriëntatie.
- Inzet tutor

- De spellingsfouten bij andere vakken dan spelling, worden zoveel mogelijk genegeerd onder de voorwaarde dat de leerling de woorden waarvan hij de spelling niet kent zoveel mogelijk klankzuiver schrijft.
- Het verminderen van schrijftaken (minder pagina's) en minder oefeningen (ook huiswerk).
- Gebruik van computer i.p.v. schrijven.
- Oefenmogelijkheden om op school huiswerk te maken.
- Vrijstelling van bepaalde huiswerktaken die te veel spanning opleveren.
- Visuele ondersteuning.
- Losse teksten aanleveren zodat gemarkeerd kan worden.
- Aanleren bordschema's, samenvattingen.

<u>Hulpmiddelen:</u>

- Gebruik maken van software pakketten
  - Computerprogramma FLITS
  - Kurzweil 3000
- Gebruik van laptop

<u>Toetsen/ proefwerken:</u>

- Tekst en vragen (CITO) begrijpend lezen vergroten (groter lettertype op A4-formaat).
- Waar nodig en mogelijk voorlezen van de tekst bij de (CITO) begrijpend lezen, zelfstandig de vragen lezen en maken.
- Waar nodig en mogelijk de toetsen mondeling afnemen.
- Waar nodig extra tijd bij het maken van schriftelijke toetsen (10% meer tijd is de vuistregel)
- Verlengde luisterpauzes bij (CITO) toetsen.

<u>Beoordeling en rapportage:</u>

- Op het rapport worden de resultaten van alle CITO-toetsen vermeld zoals op de uitdraai van Esis (vergelijking alle leerlingen).
- Daar waar toetsen mondeling zijn afgenomen/ zijn voorgelezen, wordt dit altijd vermeld op het rapport.
- Daar waar bij toetsen extra tijd/ verlengde luisterpauze is gegeven wordt dit altijd vermeld op het rapport.
- Daar waar toetsen worden vergroot wordt dit altijd vermeld op het rapport.
- Daar waar wordt afgeweken van de standaardnormering van methodegebonden dictees, wordt dit altijd vermeld op het rapport.